

20.11.2020 zajęcia rewalidacyjne kl. 7 (dziewczyny).

Czytamy ze zrozumieniem. Przeczytajcie i wykonajcie zadania testowe.

Gęsie pióro i ząb niedźwiedzia to przedmioty, którymi posługiwali się dawni mnisi, przepisyując w klasztorach biblijne księgi. Gotowy tekst ozdabiali miniaturami¹ zwanymi też iluminacjami. [...]

Był początek IX wieku. Zakonników żyjących w klasztorach na Wyspach Brytyjskich dochodziły niepokojące wieści o wikingach, rabusiach morskich przybywających z dalekiej Północy, którzy płynali na okrętach o dziobach w kształcie głów potworów, budząc powszechne przerażenie.

Pewnego dnia pojawili się w pobliżu [...] wybrzeży Szkocji. Bracia zakonni uciekali przed nimi w popłochu. Ci, którym udało się zbiec, dotarli do miejscowości Kells w Irlandii, gdzie zbudowali niebawem nowy klasztor. Po wiekach odnaleziono tu bezcenną księgę, która prawdopodobnie powstała w klasztornym skryptorium².

Skryptorium w Kells przypominało warsztat malarza i pracownię alchemika jednocześnie. Najwięcej miejsca zajmował duży stół, przy którym mnisi-czeladnicy przygotowywali materiały służące do pisania, malowania i oprawiania iluminowanego manuskryptu³. Jeden z zakonników wykonywał prace introligatorskie, polegające na odpowiednim przycięciu pergaminu, sporządzonego ze specjalnie wyprawionej cielęcej skóry. On też, gdy wszystkie karty księgi zostały zapisane i ozdobione, oprawiał je i wykonywał okładki ze skóry.

Inny mnich sporządzał farby dla malarza. Stąd na półkach stały szklane miseczki różnej wielkości. Każda z nich była wypełniona innym barwnikiem, czyli kolorową substancją, z której wytwarzano farbę. Niektóre barwniki ucierano z białkiem z kurzych jaj lub z klejem otrzymanym z ryb. Inne mieszano z wodą i sokami roślinnymi – z kwiatów lili, mieczyka lub ze zwykłej kapusty. Na innej półce leżały cienkie pędzelki, pióra, srebrne sztyfty, młynek do mielenia złota i narzędzia potrzebne do prasowania cennego kruszcu: ząb niedźwiedzia, bobra lub kieł dzika oraz gładkie, płaskie kamienie. Nieodzowna była też skorupa małża lub żółwia, która służyła jako naczynie do opłukiwania gotowych płatków złota lub srebra.

Wiele substancji niezbędnych do malowania i pisania zakonnicy wytwarzali sami: barwnik żółty, na przykład, otrzymywano z żółci rybiej lub z płatków krokusa (tak zwany szafran), czerwony najczęściej z bieli ołowiowej, z małży lub po prostu z pachnących goździków. W kwietniu lub w maju zbierano na łąkach tarninę. Z kory tej rośliny robiono potem atrament. Jednak niektóre barwniki trzeba było sprowadzać z dalekich krajów. Z Indii jechały karawany kupieckie wiozące do europejskich klasztorów i pałaców drogocenny minerał zwany lapis-lazuli oraz rośliny indygo, służące do wytwarzania farby niebieskiej. Z lapis-lazuli otrzymywano mocny, intensywny błękit, czyli ultramarynę. Barwniki, a potem farby przygotowywano według receptur, których zazdrośnie strzeżono. [...]

¹ **miniatura** – ręcznie wykonana ilustracja zdobiąca dawne rękopisy.

² **skryptorium** – pomieszczenie w klasztorach, w którym mnisi przepisywali księgi.

³ **manuskrypt** – księga pisana ręcznie; manuskrypty istniały przed wynalezieniem druku.

W skryptorium, niedaleko małego okna, znajdował się pulpit, przy którym stał lub siedział skryba. Na przygotowanych wcześniej kartach pergaminu starannie przepisywał powierzoną mu księgę. W pobliżu pulpitu leżały przyrządy do pisania: dobrze naostrzone gęsie pióra, kałamarz z atramentem, a także linijka, cyrkiel i ekierka.

Gdy skryba ukończył swą pracę, do dzieła przystępował malarz klasztorny zwany iluminatorem. Do jego zadań należało ozdobienie rękopisu barwnymi ilustracjami.

Księga, którą odnaleziono w klasztorze w Kells, składała się z czterech Ewangelii: św. Mateusza, św. Marka, św. Łukasza i św. Jana. Ten ewangeliarz został napisany w języku łacińskim na pergaminie z cieleńcej skóry. Zawiera 680 stron i z nieznanymi nam powodów nie został ukończony. Księgę zdobią liczne ilustracje malarskie. Ponad 1000 lat temu nieznaną artystą wyczarował na jej stronicach wizerunki 4 ewangelistów, dekoracje skomponowane z jednej litery lub dwóch ozdobnie splecionych. [...] Piękno dekoracji artysta podkreślił wyszukaną kolorystyką. [...] Najpierw zrobił szkic ołówkiem, a dopiero potem przystąpił do malowania farbami: fioletowo-różową, żółtą, czerwoną, zielonkawą, gdzieś położył odrobinę błękitu. Farby zastosowane przez malarza zostały dokładnie zbadane pod mikroskopem. Okazało się, że barwę purpurową przygotowano z goździków i z owadów zwanych czerwcami, żółtą otrzymano z aury pigmentu, barwnika wydobywanego z ziemi, zaś błękit z indygo i lapis-lazuli. Barwniki zmieszano z wodą, jajkiem, klejem i w ten sposób uzyskano farby.

Pięknie ilustrowane książki powstawały w całej średniowiecznej Europie. Wszędzie artyści używali podobnych barwników i narzędzi. Do najslawniejszych ośrodków malarstwa miniaturowego należał klasztor w Reims – mieście położonym w słonecznej, francuskiej Szampanii. Tu prawdopodobnie powstała w połowie XIII wieku Biblia zwana po francusku *Bible moralisée*. Na jednej z kart tego rękopisu nieznaną mnich namalował Boga Ojca jako Architekta świata. Myśliciele [...] chrześcijańscy głosili bowiem, że Bóg ukształtował wszechświat, posługując się obliczeniami matematycznymi. Wierzano, że za pomocą różnych narzędzi wyznaczył odległości, obszary lądów, oceanów i innych planet. W miniaturze zdobiącej Biblię francuską Bóg zakreśla cyrkiem granice wszechświata. Zielony krążek to najpewniej Ziemia, nad nią – błękitne niebo, wyżej czarna przestrzeń, w której Bóg zawiesił Księżyc i gwiazdy. W samym środku zaś umieścił żółte Słońce. Tak wyobrażano sobie kosmos. Wokół głowy Stwórcy artysta namalował nimb – znak boskości. [...] Szata, w jaką odziany jest Bóg, nie stanowi jednolitej plamy barwnej. Artysta pragnął bowiem pokazać, jak zmienia się tkanina pod wpływem ruchu i światła. Musiał zatem zmierzyć się z problemami, z którymi zmagają się każdy malarz, jeśli pragnie przedstawić zależność barw i kształtów od światła i ruchu. Na obu szatach artysta zaznaczył cienie. Na różowej są one ciemnoczerwone, a miejscami brunatne, na ciemnobłękitnej tkaninie wydają się niemal czarne. Tam, gdzie chciał podkreślić działanie światła, dodał odrobinę bieli.

Średniowieczne malarstwo książkowe cieszyło oczy nielicznych. Zarówno te rękopisy, które powstały w pałacach książęcych, jak i te, które zrodziły się w zaciszu klasztorów, były przeznaczone dla niewielkiej grupy wykształconych ludzi. Artyści mogli zatem używać zawiłych symboli, nie dbając o to, aby były one powszechnie zrozumiałe. Pragnęli jedynie, by ich sztuka przekazywała głębokie treści pięknym językiem.

W średniowiecznej Polsce również pisano księgi i ozdabiano je pięknymi miniaturami. Do najstarszych należą: *Rocznik świętokrzyski dawny*, z którego można dowiedzieć się, jak wyglądał chrzest pierwszego władcy Polski Mieszka I w 966 roku, oraz pergaminowy *Sakramentarz tyniecki*, napisany około 1060 roku złotem na purpurowym tle.

Zadanie 1. (0–1 p.)

Dokończ zdanie. Zaznacz właściwą odpowiedź spośród podanych.

Zadaniem powyższego tekstu jest przede wszystkim

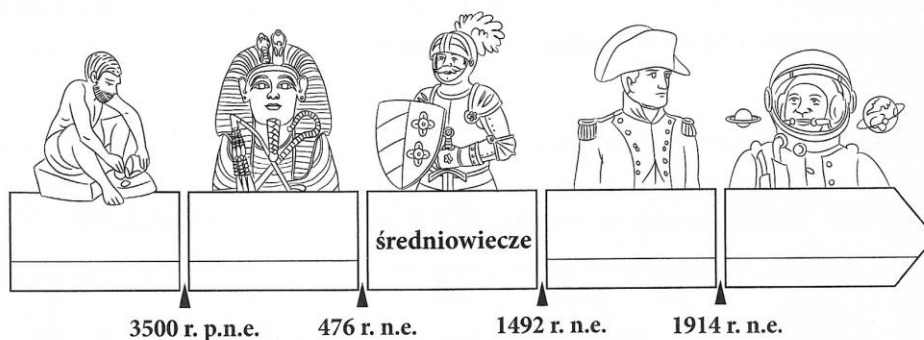
- A. uwrażliwienie czytelnika na to, aby zawsze dbał o książki, szczególnie pisane ręcznie.
- B. dostarczenie rozrywki za pomocą zabawnej opowieści z historii średniowiecznej książki.
- C. zachęcenie do czytania książek, szczególnie tych powstałych przed wynalezieniem druku.
- D. przekazanie rzeczowych informacji na temat książek powstających w średniowieczu.

Zadanie 2. (0–1 p.)

Pięknie ilustrowane książki powstawały w całej średniowiecznej Europie.

Jakie epoki poprzedzały średniowiecze, a jakie nastąpiły po nim? Podane nazwy zapisz na osi czasu we właściwych miejscach. Odwołaj się do swojej wiedzy z zakresu historii.

WSPÓŁCZESNOŚĆ • PREHISTORIA • NOWOŻYTNOŚĆ • STAROŻYTNOŚĆ

Zadanie 3. (0–2 p.)

Uporządkuj chronologicznie etapy pracy nad manuskrytem. Wpisz w kratki kolejne numery od 1 do 5.

- Ozdobienie rękopisu barwnymi ilustracjami.
- Wykonanie okładki ze skóry.
- Oprawienie kart książki.
- Przycięcie pergaminu oraz przygotowanie materiałów służących do pisania i malowania.
- Przepisywanie książki przez skrybę.

Zadanie 4. (0–1 p.)

Dokończ zdanie. Zaznacz właściwą odpowiedź spośród podanych.

Dawni mnisi, gdy przepisywali w klasztorach biblijne księgi, posługiwali się między innymi:

- A. gęsim piórem i zębem rysia.
- B. zębem niedźwiedzia i gęsim piórem.
- C. kłębem dzika i kaczym piórem.
- D. zębem bobra i gęsim piórem.

Zadanie 9. (0–1 p.)

Dokończ zdanie. Zaznacz właściwą odpowiedź spośród podanych.

W Kells mnisi używali pergaminu wytwarzanego ze skór
A. świńskich.   B. koźlęcych.   C. cielęcych.   D. owczych.

Zadanie 10. (0–2 p.)

Wypisz z tekstu dwa tytuły ksiąg powstałych w średniowiecznej Polsce. W której z nich opisano chrzest pierwszego władcy państwa polskiego?

Zadanie 11. (0–4 p.)

Na podstawie tekstu uzupełnij poniższe zdania właściwymi wyrazami w odpowiedniej formie.

Jednym z najsłynniejszych ośrodków malarstwa miniaturowego był _____
w Reims. Tam powstała w połowie XIII wieku _____ zwana po francusku *Bible moralisée*. Zdobiąca ją miniatura przedstawia ówczesne wyobrażenie _____.
Na rycinie Bóg zakreśla cyrklem granice _____.

Zadanie 12. (0–4 p.)

Oceń prawdziwość poniższych zdań. Wybierz P, jeśli zdanie jest prawdziwe (zgodne z tekstem), albo F – jeśli jest fałszywe (niezgodne z tekstem).

Do słynnych ośrodków malarstwa miniaturowego należał klasztor w Reims.	P	F
W średniowiecznej Polsce przepisywanych ksiąg nie ozdabiano miniaturami.	P	F
Ilustrowane książki powstawały w niektórych krajach średniowiecznej Europy.	P	F
W średniowiecznej Polsce przepisywane księgi ozdabiano ilustracjami.	P	F

Zadanie 13. (0–2 p.)

„Średniowieczne malarstwo książkowe cieszyło oczy nielicznych”.

Dlaczego tak się działo? Odpowiedz w dwóch, trzech zdaniach. Odwołaj się do informacji zawartych w przedostatnim akapicie tekstu.
